

Ljepši prostori

(Dunja Detoni Dujmić. 2011. *Lijepi prostori. Hrvatske prozaistice od 1949. do 2010.* Zagreb: Naklada Ljevak. 228. str.)

Dunja Detoni Dujmić, pišući još prije početka 21. stoljeća o *ljepšoj polovici književnosti*, najavljuje time svoj trajni znanstveni interes za hrvatsku književnost koju pišu autorice, odnosno, njezinim riječima, za hrvatsku žensku književnost, ali bez „dvojbenih teorijskih naslaga“ (LJPK, str. 7). Te su se teorijske „naslage“, međutim, u novoj autoričinoj knjizi transformirale već u predmetu obrade: *Lijepi prostori*, nova studija agilne autorice, već u podnaslovu apostrofira književnice, a u uvodu i tekstovima naglašava interes za prozu hrvatskih autorica, ne više i „žensku književnost“. Ujedno, teorijski okvir koji je u prvoj knjizi prisutan tek u naznakama, u ovoj je studiji naglašen promišljanima o prostornosti u književnosti, kao i uvođenjem kulturološko-antropoloških teorijskih pretpostavki. Studija je podijeljena na dva (neproporcionalna) dijela: uvodna teorijska eksplikacija i samopozicioniranje studije i književnoznanstvenog interesa, u kojem se književnost ženskih autorica smješta u (metaforički) prostor hrvatske književnosti druge polovice 20. stoljeća, odnosno metaforičke prostornosti vlastite proze, te drugi, središnji dio studije, naslovljen Interpretacije, koji se sastoji od devet poglavlja u kojima se, u metaforičkim naslovnim ključevima, iščitavaju prozni opusi šezdeset i pet autorica koje objavljuju u naslovom obuhvaćenom razdoblju (od 1949. do

2010.), ukupno stotinjak prozних tekstova. U vizuri Dunje Detoni Dujmić, od Druge moderne u hrvatskih se književnica razlikuju dvije vrste identitetnih konstrukcija. Prvu bi konstrukciju predstavljali marginalizirani, potisnuti identiteti u prostorima društvenoga klasa pretežno zaokupljeni perspektivom vlastitoga razvoja, dok se druga odnosi na revoltirani identitet na širem multinacionalnom i multikulturalnom prostoru, uz element putovanja i potragom za pripadnošću, odnosno za „duhom kolektiva“ sa svrhom poistovjećivanja s prostorima drugosti.

Uvodno je teorijsko objašnjenje čvrsto utemeljeno u Foucaultovoj misli o 20. stoljeću kao „epohi prostora“, što postaje jasno ishodište istraživanju produkcije hrvatskih književnica i njihovih književnih (protu)svjetova koja se interpretira u do sada neobrađenoj vizuri. Uz prostornost hrvatske se prozaistice, kako razumijeva Detoni Dujmić, u svojim tekstovima poigravaju i fikcijom, tj. prodiranjem nezbiljskih u zbiljske okolnosti. Preuzimajući mimikrijski karakter, fiktivnost književnoga teksta sudjeluje u izgradnji protagonista, ali dovodi i do njihova otpora nametnutom strukturnom okviru. No, središnji element, kojemu Dunja Detoni Dujmić pridaje najviše pažnje, ostaje prostornost pri čemu autorica navodi njegovu dvostruku ulogu koja se može protumačiti kao aktivna i pasivna. Tek-

stom oblikovana prostornost oblikuje identitet protagonista koji “prebiva” unutar njega zbog čega se uloga prostora može protumačiti kao aktivna. No, s druge strane i sam protagonist svojim zaposjedanjem prostora određuje njegovu pojavnost pri čemu prostor postaje pasivni sudionik teksta.

Osim protagonistova zaposjedanja, pojavnost prostora definira i njegov *lokus*, tj. fizičko mjesto određene tekstualne prostornosti. Tako autorica razlikuje interijerijski pristup kojeg definira zatvoreni prostor najčešće ispunjen osjećajem boli, klaustrofobičnosti ili anksioznosti koji navodi protagonista priče na njegovo “rušenje” u težnji za oslobođenjem. Prostor urbanih sredina autorica povezuje s autobiografskim obilježjima proze usmjerene na iskazivanje urbanoga identiteta. Izvanjski/eksterijerni pristup književnoj prostornosti osim svoje sofisticiranije komponente često se u hrvatskih prozaistica izražava i kroz težnju za trivijalnim prostorima kao što je plaža ili slastičarnica (pa i kuhinja koja više pripada interijerijskom pristupu). Ugradnju trivijalnoga prostora Dunja Detoni Dujmić tumači kao otpor visokoj kulturi i intelektualizmu, a prednost se daje “trash” temama.

Devedesetih godina prošloga stoljeća djela hrvatskih prozaistica, pa tako i tekstualna prostornost, počinje obilovati “stranim”, egzilnim prostorom. Povezujući prostor egzila s temom drugosti, tj. s “eksplicitnim prebivanjem na području drugosti”, autorica navodi dvije “drame” koje su usko povezane sa sve češćim tematiziranjem potonjeg motiva. Prva se odnosi na egzistencijalnu i identitetsku dramu pojedinca, dok

je druga povezana s “dramom prostornosti”. Obje “drame” usko su povezane s propitivanjem vlastitoga jastva, tj. jastva protagonista. Zaključujući uvodni dio studije Dunja Detoni Dujmić navodi kako usprkos traženju novih izraza u svojoj prozi, posebno na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, hrvatske književnice i dalje pokazuju “znakove nostalgije” za stabilnim/svrhovitim prostorima i starim vrijednostima. Njihova nostalgija nameće razna pitanja, a svakako se može povezati s “eksplicitnim prebivanjem na području drugosti” u književnosti, ali i u stvarnome životu.

Drugi je dio studije posvećen, kako je spomenuto, interpretaciji književnih tekstova čak šezdeset i pet autorica koje od 1949. do 2010. objavljuju na hrvatskome jeziku. Duhoviti, ali metaforički precizni naslovi poglavlja pogađaju bit autoričinih tumačenja književnoga teksta: kao metaforički se lijepi prostori tako izdvajaju prostori urbani i ruralni, prostori otoka i ravnice, ali i čudovišni i fantastični prostori (vještiji) naspram zbiljskih, interijeri prema eksterijerima, prostori putovanja i ostajanja, kao i intimni zemljovid u odnosu prema egzilnome prostoru, u konačnici put od mjesta do nemjesta. Neki se od ključnih književnih opusa poslijeratne hrvatske književnosti ovdje nadaju u novim interpretativnim ključevima, što se odnosi, između ostaloga, na proze Irene Vrkljan, Slavenke Drakulić i Dubravke Ugrešić, čiju su recepciju u kritičkome i znanstvenom diskursu, kako se čini, tijekom devedesetih, pa i dvijetisućitih, u velikoj mjeri regulirali politički i drugi, izvanknjiževni parametri. Dunja Detoni Dujmić, premda ne uspostavlja dijalog s prisutnim čitanjima žen-

skih književnih identiteta (primjerice, u knjizi se ne navodi studija Helene Sablić Tomić *Gola u snu. O ženskom književnom identitetu* (2005.) u kojoj se interpretira i analizira u određenoj mjeri podudarni književni korpus, kao ni neki drugi aktualni pristupi književnome djelu analiziranih autorica) uvjerljivo gradi složeni teorijski okvir u kojem ispituje spomenute književne opuse, prepoznajući kao neke od konstitutivnih odrednica književnome tekstu nepovjerenje u prostor (kod Irene Vrkljan), karnevalizaciju i izmještenost (kod Dubravke Ugrešić), te pristajući na usredištenje u tijelo i tjelesnost (kod Slavenke Drakulić), no nudeći uz to i odrednice iskorištenosti, riječi i ruba kao obilježja Drakulićkina proznoga rukopisa. Uz ta tri imena, koja svojom metaforičkom višeznačnošću katkada mimetiziraju žensko pisanje u drugoj polovici 20. stoljeća uopće, Dunja Detoni Dujmić „začitava“ pažljivu i studioznu čitateljicu/a svoje studije i inventivnim tumačenjima tekstova Nade Gašić, Sanje Lovrenčić, Višnje Stahuljak, Sunčane Škrinjarić, Zore Dirnbach, Daše Drndić, potom autorica koje su društvenu afirmaciju isprva postigle izvan autorske književnosti no koje se, u čitanju Detoni Dujmić, pokazuju kao zanimljive i intrigantne spisateljice (poput Jasenke Kodrnja, Dore Kinert-Bučan, Sibile Petlevski, Julijane Matanović), pa sve do novih i najnovijih generacija ženskoga autorstva koje se, premda inicijalno gotovo nepregledno raznoliko, prepoznaje kao ipak temeljno odredivo, barem u određenoj mjeri, u nizu koncepcijskih okvira. Koncepcije intimnosti, osjećajnosti i bijega od osjećajnosti, potom niskoga/

sniženoga, koje Detoni Dujmić ne povezuje s konceptom kiča, nego s egzistencijalnim tjeskobnim prostorima, ali i zasebna koncepcija kiča koja se pokazuje produktivnom u tumačenju nekih autorskih opusa, zatim koncepcija progonstva, otpadništva i nepripadanja, tijela i tjelesnosti, racionalnoga i iracionalnoga, pa i demonskoga (vještijegega), koncepcije bajke i ironije – sve su to pojmovni nizovi kojima se, u stilski duhovitome diskursu, mimetizira žensko-književno usredištenje u prostorno. Osim specifičnih pojmovnih okvira koji određuju književne svjetove, obilježene prostornošću i identitetima koji egzistiraju unutar njih, bitan segment književnoga usredištenja čini i motiv ženske kreativnosti koji unutar književne produkcije hrvatskih prozaistica zauzima mjesto umjetničkoga samopotvrđivanja uvjetovanoga književnostilskim promjenama u vremenu. Tako u starijih hrvatskih književnica ženska kreativnost i samopotvrđivanje postaje krajnji cilj spisateljičine osobne, društvene i umjetničke afirmacije, dok se u novijih prozaistica ona tematizira na istoj razini s prostornošću i u njemu upisanim identitetima. Intrigantnim promišljanjem o hrvatskom ženskom pisanju Detoni Dujmić pokazuje kako se prostorni obrat, koji se u teorijskome kulturološkom tumačenju zbiva u devedesetima i dvijetisućitima, u hrvatskoj ženskoj književnosti dogodio već odavno.

*Martina Jurišić
Dubravka Zima*